

OŻYWIĆ (173) *vb pf*

o jasne.

inf ożywić (59). \diamond *fut* 1 sg ożywię (4). \diamond 2 sg ożywisz (7). \diamond 3 sg ożywi (12). \diamond 2 pl ożywicie (1). \diamond *praet* 2 sg m ożywiłeś, -ś ożywił (6). 3 sg m ożywił (32). *f* ożywiła (6). *n* ożywiło (1). \diamond 3 pl m *pers* ożywili (3). \diamond *imp* 2 sg ożyw (10), ożywi (1); -w : -wi *WróbŻółt* (2:1); ~ -w (3), -(w) (7). \diamond 3 sg niechaj ożywi (1). \diamond *con* 2 sg m byś ożywił (1). \diamond 3 sg m by ożywił (15). *f* by ożywiła (1). \diamond 3 pl m *pers* by ożywili (2). *subst* ożywiłyby (1). \diamond *con praet* 3 sg m by był ożywił (3). \diamond *impers praet* ożywi(o)no (2). \diamond *con* by ożywi(o)no (1). \diamond *part praet act* ożywiwszy (4).

Sł stp notuje, Cn s.v. ozywiam, Linde XVII(XVIII) w.

1. *Przywrócić do życia, wskrzesić; vivificare PolAnt, Vulg, Cn; ad vitam revocare, resuscitare Mącz; convivificare Vulg (92) : Resuscito, Wskrzeszyć, Ożywić Mącz 53c; Ad vitam revocare, Ożywić. Mącz 505c.*

ożywić kogo, co (51): P*R*o*f*ilo kfiązę iedno pana Iezuśa/ by dziewkę iego vmarłą ożywił *OpecŻyw* 44v; *RejPs* 96; *BielKom* C4; A ielli Duch onego ktory Kryřtuśa wzbudził zmartwych w was mieřzka/ ten ktory wzbudził Kryřtuśa z martwych/ ożywi y ciała wářze śmiertelne/ przez Duchá ťwoiego ktory w was mieřzka. *BibRadz Rom* 8/11; Gdy było dzyecię żywo plákałem/ y prořilem Pána Bogá aby było żywo/ á po śmierci iego czemu mam plákác/ ázař go mogę ożywić pláczem ťwoim? *BielKron* 71; *RejAp* 94 [3 r.], *Dd2v*; gdy nas Pan ten nář wedle nieomylnych obietnic ťwoich ożywić będzie raczył/ á záować nas do ťiebye będzie raczył ná wieczne rořkořzy nářze/ á ná kroleřthwo ťwoie *RejPos* 222; řlucháyže iáko z dobrotliwořci řwey Pan raczył ożywić ono nędzne á vmárle ciało ie^{go}/ y przywrócić go oney řmętney mářce iego *RejPos* 223, 29v, 101v, 109, 109v, 112 (19); *GrzegřSm* 9, 25, 45, 47; *BiałKaz* E2v; Pánie Iezu Chryřte/ tyř nam rzekł: w imię moie/ vmárle wřkrzeřzayćie: prořę ożyw tego cžleká/ aby ten lud poznał/ ižeř ty ielř Bog á nád ćię inřzego niemář *SkarŻyw* 436, 161, 251, 311; *LatHar* 358, 535; *WujNT Luc* 7 arg, *Act* 20 arg, *Rom* 8/11; Ielli ciało w proch řię obraca: nie długo tego. przyidźie cžs/ iř duřzá w nim żyiáca y ciało ożywi. *SkarKaz* 552b, 381a, 385b, 550b; Ożywi nas y po dwu dniu [*Vivificabit nos post duos dies Vulg Os* 6/2]/ y trzećiego dnia wzbudzi nas. *SkarKazSej* 707b. *Cf Ze zdaniem dopełnieniowym, »ożywić umarłego«.*

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z odpowiednikiem: to (1); zaimek względny (2)] (2): á kogo raczy tego [*Pan*] záoždy ożywić može/ mocá ťwoią á mocá Bořtwá řwego. *RejPos* 221v, 222 marg.

W przeciwstawieniu: »zabić ... ożywić« (1): Kto wam ták wiele řprzeze iáko ociec miły/ Okazał to Pelikan gdy krew dzyeci piły. Dobrowolnie řie zabił á dzyeci ożywił *BielKom* C4.

Zwroty: »ożywić od śmierci« (1): y wiem teř iř ták mam bráciřzká řwego/ ktory tu zwyciężyřwy řwřytki niebeřpieczeńřtwá řwiátá tego/ ożywiřwy od řmierci Bořtwem řwoim řwięte ciało řwoie/ řzedł ták do niego/ y řiedzi ná práwicy iego *RejPos* 109v.

»ożywić umarłego, trupa martwego« [*szyk zmienny*] (2:1): A gdy řie wypeřniá látá wieku/ tedy odpocznie řwiátło/ y zginá ciemnořci/ y ożywię vmarřlych/ y podniořę řpiáca z Ziemie/ y odda Piekło dług řwoy/ y zgubienie wroći cžřć ťwoię/ ábych ia teř (mowi P. Bog) oddał káždemu według wczynkow iego (*marg*) Zmartwychwřtanie y řádnny dzień. (-) *StryjKron* 6; Czemuř niemožećie Ognia w wodę obróćić kiedy teř záchcećie? Czemu kámieniá w drzewo? á trupá martwego Czemu nie

ożywić? *ZawJeft* 36; Bo wierzył/ iáko Apoštoł mowi/ iż zábite⁸⁰ y vmárłego ożywić mógł Pan Bog. (*marg*) *Rom*: 4. (-) *SkarKaz* 45a.

»zasię ożywić« (2): á iáko zálie ożywił ono dzyeciátko iego *RejPos* [254], 101v.

»ożywić żywotem wiecznym« (1): á w grobieć nie było iedno ciáło Kryfthulowe vmárłe/ kthore Pan Bog ożywił żywotem wiecznym *GrzegŚm* 25.

Szereg: »ożywić a (i) wzbudzić (z prochu)« (2): *RejPos* 163v; Ten fá [*lege*: sam] ftworzył wżyftko zniŹczęgo/ záchowywa mocą swoią wżyftki rzeczy ftworzone/ ożywi nas y w zbudzi z Źprochu [!]/ kiedy będzie raczył. *BiałKaz* E2v.

Przen (38) :

a) *Zbawić, uwolnić od grzechów, usprawiedliwić; convivificare Vulg* [*w tym: kogo, co* (25)] (26) : Przes kthorego [*św. Pawła*] náwrocenie/ thy nas Kryfthulie ożyw grzełzne *KrowObr* 172, 45v, 176v, 218; Ale Bog/ ktory ieft bogáty w miłofierdziu/ dla wielkiej miłofci fwey kthorą nas miłował/ áczefny byli vmárli w grzechach ożywił nas poŹpołu z ChryftuŹem [...] y poŹpołu z nim wkrzeŹił *Leop Eph* 2/5; *BielKron* 3v; *RejPos* 224; áby widzieć mogła [*Helena*] to drzewo y krzyŹ ten/ ná ktorym przybity był Pan Iezus/ y ná ktorym czártowfką moc zniŹczył/ á ludzki narod ożywił. *SkarŻyw* 396, 397; AbyŹ nas ożywił/ w dziewicyŹ się wcielił/ sftaleŹ się podobnym/ nam krom grzechu rownym/ Kryfte Krolu náłz. *ArtKanc* A14v; NA krzyżu raczył vmrzeć áby nas ożywił *LatHar* 522; Y was gdyŹcie byli vmárli w grzechách y w nieobrzezce ciáła wálzego/ ożywił z nim [*Chrystusem*] poŹpołu: odpuŹciwŹy wam wżyftkie grzechy *WujNT Col* 2/13, s. 143, 670 *marg*, *Eph* 2/5; Boże moy y żywocie moy/ ożyw tylo dułę moię/ á będe miał ná tym dofyć/ o ciáło to nie dbáiąc. *SkarKaz* 552b.

W przeciwstawieniach: »umorzyć (2), pomordować a pobić, zabić ... ożywić« (4): Dla tego tedy Duch Źwięty karze/ áby vzdrowił/ dla tego Źtzypie áby wytzyŹcił/ dla tego láie/ áby zbáwił/ dla tego zábija/ áby ożywił. *KrowObr* C4v; Iáko Adam nas był vmorzył/ ták zálie KriŹtus ożywił/ o czym w Źwiętych piŹmie Źyrzey Źtoi. *BielKron* 2v; *RejPos* 169v; ZYwot mię był vmorzył/ Źmierć mię ożywiła *KochMRot* B4.

Zwroty: »ożywić z grzechów ku ŹprawiedliwoŹci« (1): Lecz inŹzych ożywił z grzechow ku ŹpráwiedliwoŹci/ y przetoż był zmartwychwŹtánim mnogich. *WujNT* 200.

»ożywić od wiecznej a okrutnej Źmierci, z Źmierci wiecznej« [*szyk zmienny*] (1:1): A gdyż iuż pewnie będyełz wiedział żeŹ ieft thym bráćifzkim iego/ á krew ze krwi iego/ iuż wiełz żeŹ poŹpołu z nim z martwych wftał/ a ożywił onę nędzną dułę swoię/ od oney wieczney á okrutney Źmierci/ ná ktorą była Źrodze Źkazána od Bogá oycá twoiego. *RejPos* 109; Wnetki w iey czyŹtym ciéle raczył Źię Pan wcielić/ Ktory nas z Źmierci wieczney miał z nowu ożywić. *ArtKanc* A4.

Szeregi: »nie ożywić ani prawym uczynić« (1): Przes Moizelzá zgory Synai ieft zakon przynieŹion/ ktory żadnego tŹlowieká ożywić/ ani prawym vtzynić niemoże przed Bogiem *KrowObr* 43v.

»ożywić i usprawiedliwić« (1): Zakon nie mógł człowieká ożywić y wŹpráwiedliwić: ále Źam Pan ChriŹtus. *WujNT* 237.

»ożywić i od wszego złęgo zaszczycić« (1): offiárá tobie offiárowána/ niechay nas ożywi/ y od wŹzego złęgo záłtzyći/ y tá offiárá niechay grzechy náłze otzyŹci. *KrowObr* 168v.

b) Wzbudzić, wznowić [co] (12) : isz gdi się przithoczi miedzi stronami ktorzi maią miecz s sobą prawne postąpi iz ieden z onich stroń litependente vmrze maiacz apelaczie na ssyem coronni s roku pospolitego albo z rokov wielkich a thak strona vinowatha po smierczy stroni vmarlei oziwicz postemp prawni *ZapWar 1545 nr 2646, 1533 nr 2441*; A tak fię tobie/ Narodzie Rułki/ o twoie nabożeńftwá y obrządki Greckie bać nie nie trzebá: w tym ziednoczeniu z kościołem Bożym nie vtráciłz ich/ ále ie ozdobiłz/ y ożywiłz łobie na zbáwienny pożytek. Bo teraz martwe tobie łá [...]/ pożytku żadnego nie niołá *SkarJedn 373, 181, 212*; Chcąc tedy rzecz zániecháná y práwie włudzkiey pámięci vmárłá ożywić/ á fercá oycowłkie włyny ich obrocić y wmowić: vdałem łie ná wyłozienie żywotow łwiętych Bożych w ięzyk náłz Polłki. *SkarŻyw A2, 318; SarnStat 854.*

ożywić w kim (2): Nie mnimayże áby Pan ony iuż pomordowáne ożywić miał/ boć iuż ci połzli do obiecánych rádołci fwoich czekáć iuż y s ciáły łwemi záwołánia łwego á wieczney zapłáthy łwoiey/ ále Pan będzie raczył wpułcić onegoż ducha ich/ onęłz náukę ich w inłze Proroki/ á ożywi w nich onęłz łtałóć á wiáre ich. *RejAp 94; GórnDworz Ff2v.*

Zwrot: »znowu ożywić« (2): A zniłłciwłłfy łwiát/ gdy być łie zdáło iednem nádchnieniem ducha twoiego włłyto by záłię mogł znowu ożywić *RejPs 153; SkarJedn A8v.*

Szereg: »wskrzesić i ożywić« (1): Owa iáko w innych rzemięłłach/ ktho łie chce vczyć/ thák y w cnotach/ kto ie ma łtátecznie poiáć/ miłtrzá mu potrzebá/ ktorzyby zdrowá náuká/ y dobrym nápomínánim włkrzełł/ y ożywił w nas one cnoty/ ktorych náłienie zámknione w łobie/ á vtáione mamy *GórnDworz Ff2v.*

2. Przywrócić do sił, do zdrowia; zachować przy życiu; zapewnić dobrobyt; vivificare Vulg, PolAnt [w tym: kogo, co (64)] (72) : A włzakoż my nieodłthápimy od ciebie miły panie ty náłz ożywiłz á my imienia twego będziemy wzywać [!] na pomocz. *WróbŻołt 79/19*; Barzom ielt zniłzczon miły panie racz mie ożywić według łłowa twego. *WróbŻołt 118/107, N8, N8v, Y4v, 70/20, 118/17 (19); RejPs 126v*; Abowym on ożywił nędzná dułłę moyę *LubPs P3v, S4, bb*; O Pálterzu dobry/ łmiłuy łie nád kościołem/ Ożyw gi twoimi modlitwámi/ day Włpomozienie łudu twoiemu *KrowObr 175 [idem] 217v; Leop Ps 118/50, Is 57/15 [2 r.]*; ktorzy náłzli iednego Egipczyká łłuzebniká Amálechá iednego/ á on omđłá od głodu y prace/ dáli mu iełć y ożywili go. *BielKron 68*; Acz to bezecne dziecię [miłóć] czásem kułi łie/ y o łtárego/ á ciáło oziębłę/ ledwe nie łkrzepłę/ zágrzac y ożywić chce/ ná złóć łatom. *GórnDworz K2; RejPos 8, 89v, [136], 158, 169v*; Y rzekli: ożywiłes ná/ niech znaydziem łáłkę w oczu páná mego á będziemy niewolniki Fáráonowi *BudBib Gen 47/25*; y wynidziem do krolá Izráelłkiego/ owá cię zołtáwi żywo [*vivificabit animam tuam*] (*marg*) wł. ożywi dułłę twoię. (–). *BudBib 3.Reg 20/33*; Choć bym chodził wpołszrodku vcíłku/ ożywiłz mię/ ná gniew nieprzyációł moich łciágniełz rękę twoię/ y zbáwi mię práwicá twoia. *BudBib Ps 137/7; KarnNap E*; Ty ná ożywić małz nędzá zmorzoné/ Ty vwefelić w łmutku połozoné *KochPs 127; LatHar 171, 608, 612*; Bo iedney perłony vbior/ móglby czáłem kilká łzpitałow przyodziáć. Ieden bánkiet ábo vcztá/ mógláby wielká gromáđę poddánych áż iákmiarz do vmoru ogłodzonych/ ktorzy ná te zbytki robili/ ożywić. *PowodPr 70; SkarKaz 422a.*

W połączeniach szeregowych (3): Pan bog zachoway takiego y ozyw iego y vczyn iego bogołławionym ná ziemi/ á nieday panie boże w ręce iego nieprzyácielow iego. *WróbŻołt 40/3*;

KrowObr 12v; Widziŝ że cie ŝam ŝzuka/ że ŝam do ciebie idzye/ áby cie ożywił/ áby wiŝcił á wtwardził w lepszey nádzyei twoiey. *RejPos* 223v.

W przeciwstawieniach: »ożywić ... uczynić martwego, umorzyć (2), utracić« (4): *PatKaz III* 147; Bo Pan kiedy raczy ożywi káždego/ A kogo theż raczy vczyni martwego *LubPs* hh2v; *Leop* 4.*Esdr* 8/13; Ktoby ŝię kolwiek ŝtárał záchowác duŝę ŝwá (*marg*) żywot ŝwoy (-)/ ŝtráci iá: á ktokolwiekby iá vtrácił/ ożywi iá. *WujNT Luc* 17/33.

Zwrot: »zasię, znowu ożywić« (2:2): *RejAp* 106v; *RejPos* 158, 168v; iáko [...] deŝcz co trzy látá nie był ziemię z nowu iáko iuż zgorzáłá ożywił. *RejZwierc* 125.

Szeregi: »ożywić a nasycić« (1): á ten ŝwięty pokarm/ miał im ŝpráwić z Boŝkiego miŝoŝierdzia ŝwego/ ŝluŝnych czáŝow ŝwoich: ktorym miał zálię wiecznie ożywić á náŝycić ony zemdlone vpádłé á grzechem zaráżone nędzne duŝe ich. *RejPos* 158.

»ożywić i ochłodzić« (1): Náwroc ŝie nędzna owieczko zálię ku mnie/ á ia ŝie też zálię náwrocę ku thobie: podż do mnie/ á iá ciebie zálię ożywię y ochłodzę onym ŝwięty m iŝoŝierdzyem ŝwoim. *RejPos* 168v.

»ozdrowić a ożywić« (1): á zápomniaŝy nędznego vpadku mego/ ozdrow á ożyw łáŝká miŝoŝierdzia ŝwego/ tę nędzná á ochorzáłá dzyeweczkę moię a duŝyczkę moię/ gdyż oná żadnego inego lekárzá/ áni żadney iney nádzyeie mieć nie może *RejPos* 75.

»posilić a ożywić« (1): acz nyekyedy przyŝla yey uola yefzcz zachczenya pokarm yey był ktory uyączey naturá yey umorzycz myal nyŝly poŝylycz a ozyuycz *PatKaz III* 147.

»i potracić, i ożywić« (1): A czo my ŝie niebozátka mamy w czym przeciwić Ty nas mozeŝ y potracić mozeŝ y ożywić *RejJóz* O6.

»(i) umorzyć i (abo) ożywić« (2): *BiałKat* 233v; A gdy przeczytał krol Izráelŝki liŝt/ tedy rozdárł ŝzátę ŝwoię/ y rzekł/ azam ia Bog/ vmorzyć ábo ożywić (kogo?) [ut mortificem et vivificem] *BudBib* 4.*Reg* 5/7. [Ponadto w przeciwstawieniu 2 r.]

»zabić, (i) ożywić« [szyk 2:1] (3): *KromRozm I* I3; *SarnUzn* D3v; Pátrzcież żeciem ia iefť/ á oprócz mnie/ nie máłz Bogá. Ia zábiję y ożywię [Ego mori faciam et vivere faciam *PolAnt Deut* 32/39]: vderzę y vzdrowię: á niemáłz ktoby z ręku mych wydárł. *CzechEp* 239.

»zleczyć i ożywić« (1): Bo Arcybiŝkupá Konŝentienŝkie⁸⁰/ ktorego kámięń ták morzył/ iŝ mu iuż gotowano pogrzeb/ modlitwá ŝwoiá zleczył y práwie ożywił. *SkarŻyw* 473.

W przen (8) : RAcz moy pánie łáŝkáwie tego dożyczyć mnie ŝludze twoiemu/ á ożywić myŝli me áby mogły zrozumieć przykazániu twemu/ á otworz oczy ŝmyŝłu moiego ábych mógl zrozumieć ony dziwne táiemnice ktore zależą w ŝwiętey woli twoiey. *RejPs* 176v; Modlitwá koŝciołá Páńŝkyego/ áby Pan láthoroŝki zwiędłé iego ożywić raczył rołá miŝoŝierdzia ŝwe⁸⁰. *LubPs* S4 *marg*; *Leop* *A3v; *RejAp* 17; á iŝ/ iáko Prorok (*marg*) Ezaiáłz w Lii. (-) powieda/ ŝinoŝć iego ŝtárłá á ożywiłá wŝytki ŝinoŝci y wŝytki bliżny s ciáłá y z duŝe thwoiey *RejPos* 107; á rácz ożywić nędzne duŝe náŝe tym ŝiedmiorákim chlebem Duchá twego ŝwiętego *RejPos* 186, 143; A nátrzy ŝie iáko gorzáłká á oliwá á mydeŝkiem roŝtropná powŝięgliwoŝciá/ kthorać iáko gorzáłeczka wygryzie á wyŝulzy ony pirwŝe á niepotrzebne/ iáko zalkorne wilgotnoŝci/ ŝpráwy twoie/ á ożywić iáko oliwá inŝe á poćciwŝe zwyczáie w tobie *RejZwierc* 162.

3. *Dać życie; vivificare Vulg; animare Cn [w tym: kogo, co (7)] (9)* : Gdy łamica rodzi/ łamiecz iey nałladuie, á na ziemię lie na ty lkri pułzcza aby ie ożywił. *FalZioł* IV 38d; I ktołz iest Paweł? y ktołz Apollo? iedno fludzy/ przez ktoreście vwierzyli/ iáko komu pan Bog dał. Iam władził/ á Appollo pokropił/ ále Pan Bog ożywił [*sed Deus incrementum dedit Vulg* 1.*Cor* 3/6 ále Bog ktory pomnozenie dawa *WujNT*]. *KrowObr* 3; Y nie powieda tu Apoštoł áby łamá tá bełtia tę drugą bełtia ożywiá/ iedno obraz á podobieńłtwo oney pirwłzey bełtiey. *RejAp* 113, 113 [2 r.]; á wždy go [*człowieka*] nie wprzod vczyńił/ ále az dopiero po inłszym łtworzeniu/ y to nie z niłzczege/ áni bes łrodku/ ále z ziemi naprzod vlepil: á potym przez nádchnienie weń/ ducha żywotniege ożywił. *CzechRozm* 122v; *CzechEp* 149, 194; Pan Chriłtus w żywoćie máłczyńnym/ iuż mężem był/ kthory też głos z matki wypuścił/ ktorym Ianá ożywił rć. *NiemObr* 144.

Synonimy: 1. wskrzesić, wzbudzić, 2. posilić.

Formacje współrdzenne cf ŻYĆ.

Cf **OBŻYWIĆ, OŻYWIENIE, OŻYWIONY**

EW